

A KÖZÉLETI BESZÉD KÉZIKÖNYVE

Wacha Imre: *Közéleti beszédünk*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1987

A szerző alapos ismerője a nyelv beszélt változatának. Arról is több könyve, tanulmánya tanúskodik, hogy a beszélt nyelv sajátosságainak írásban való bemutatásához is szemléletes eszköztárral, bevált módszerrel rendelkezik. Nemrégiben megjelent kötete is oly módon épül fel, hogy az írásos formában történő elemzésekből kiteljesedik a kép a szóbeli kommunikáció eme sajátos formájának, a (kis)közéleti beszédnek minden fontosabb jellegzetességéről.

A könyv első fejezetei a legszükségesebb kommunikációelméleti tudnivalókat foglalják össze; a nyelvi-nyelvhasználati jelenségek is kommunikációközpontú megvilágítást kapnak. Megismerkedünk a közéleti megnyilatkozás jellemzőivel, nehézségeivel: kibontakoznak a témakör körvonalai, gondolatai.

Az elméleti megközelítésű alapozást „gyakorlati (valós) példák-
kal” való elemző fejezetek követik, amelyekben a szerző sorra veszi a közéleti megnyilatkozás nyelvi — és nem csak nyelvi — összetevőivel kapcsolatos tudnivalókat. Szerteágazó elemzéseinek tanulságát a legtömörebben talán ekképpen lehetne összefoglalni: közéleti megnyilatkozások esetén is hiba a *gondatlan* beszéd. (Gondatlanságnak számít az is, ha a befogadóra — a hallgatóságra —, az is, ha a mondanivaló tárgyára, céljára vagy ha a beszéd formájára, elhangzásának körülményeire — az alkalomra — nem

vagyunk kellő tekintettel.) A közélet fórumán megszólaló akkor tudja elkerülni a gondatlan beszédből adódó kellemetlenségeket, ha jólőre világos képet alkot magának arról, hogy „miről, mit, kinek, miért, hogyan” kíván mondani.

A magyar nyelvű közéleti beszédstílusnak, mint erre már korábbi kiadványok is rámutattak, megvannak a maga kialakult sajátosságai. Mint a korábbi elemzésekből, a mostaniból is kiderül, jók is, rosszak is. És olyanok is, amelyeknek a minősítése korántsem egyöntetű. A jelen kötetből erre különösképpen a közhelyekkei foglalkozó rész hívja föl a figyelmet. Innen leselkedik a közéleti megszólalás másik legnagyobb veszélye, a *gondolatlanságé*. (Veszély, de mint az elemzésekből kiderül — nem szükségszerűség!) A szerző érzékelhetően nincs könnyű helyzetben, amikor a nyelvész-nyelvművelő körökben egyértelműen kerüldőnek minősülő közhelyeknek a közéleti beszédben való használatával (és nem is véletlenszerű vagy szórványos, de szinte tendenciaszerű használatával) kerül szembe. A közhelyhasználat a közéleti beszéd szintjén szinte stílussajátságnak számít, amit egyes szerzők „közéleti sablonokból”, mások, mint például Wacha is, „nyelvi panelekből” való építkezésként említene. Olyan vonás, kialakult, meghonosodott, megszilárdult gyakorlat ez, amivel számolni kell, hiszen „bi-

zonyos esetekben szükség lehet és van is bizonyos közhelyszerű igazságok közhelyszerű kimondására". Ugyanakkor — szükségszerűen — figyelmeztet a könyv „az agyoncifrázott szép szavak” *veszélyére* is. A közéleti ember felelősségérzete írhatja le a szerzővel az alábbi, kulcsfontosságú gondolatokat: „A közhelyek használata (...) közhelyes-sablonos *magatartásmódot* (...) tükröz, sugall (...) S mivel a kisközélet szereplője — mint mindenki, aki a nyilvánosság előtt szerepel — egyúttal példa, minta is, a közhelyek használata újabb közhelyek használatára, a közhelyes-sablonos gondolkodásmód újabb közhelyes gondolkodásmódra ösztönöz. Mindez együtt pedig közhelyes-sablonos — felületes — gondolkodásra és magatartásmódra, gondolkodásbeli és magatartásbeli restségre szoktat. A közhelyes, kli-sékből, sablonokból való gondolkodás ugyanis nem áll meg a motívumok, közhelyek ismétlésénél. Közhelyes, panelszerű gondolkodási módot és rendszert sugall, mert ezt is takarja. S a közhelyektől

az is nehezen tud szabadulni, aki egyébként kerülni szeretné őket.”

A szerző könyve bőséges példanyagára oly módon épít, hogy elsősorban a sikeres közéleti kapcsolatteremtés létrejöttét gátló vagy eredményességét csökkentő — tehát a kerüendő — vonásokat emeli ki. Magas szintű retorikai és szakmai tudása mellett is hangvétele visszafogott, a maga szerepét-szándékát (a témakörnek (?) vagy a célnak (?) megadott tisztelettel az „önismeret-önismerkedés” előegítőjeként jelöli meg. Következésképpen tartja magát a nyelvészeti ismeretterjesztésnek az utóbbi években szinte sorozatszerűen megjelenő kiadványokból kiolvasható irányvonalához, ahhoz ti., hogy a nyelvészeti szakismeretek (s ezen belül a *beszélt* nyelvről szerzett tudás) a (köz-)életvitel fontos jobbító tényezője lehet.

Wacha Imre könyve ilyen értelemben szolgál gyakorlati célokat. Tapasztalatai, hasznos, jószándékú tanácsai nemcsak a közélet fórumain is megszólalóknak nyújthatnak segítséget.

CSEH Márta